

Jednou tolik

Ivana Svobodová, ÚJČ AV ČR v Praze

svobodova@ujc.cas.cz

Klíčová slova: spojení (ještě) jednou tolik, význam, kontext, běžná komunikace

Key Words: the phrase (ještě) jednou tolik, meaning, context, everyday communication

The phrase *jednou tolik*

We analyse the meaning of the phrases *jednou tolik* a *ještě jednou tolik* and their adequate uses.

V úvodu příspěvku *Je bílé víno skutečně bílé?* (ČJL, 73, 2022–2023, s. 92–93) jsem uvedla, že se na jazykovou poradnu obracejí tazatelé s kritikou podle nich ne-logických spojení a že jedním z nich bývá i *jednou tolik*¹. E-mailová databáze dotazů obsahuje poměrně velké množství e-mailů, jejichž předmětem je právě toto spojení. Někteří pisatelé vyjadřují nesouhlas s jeho používáním ve významu ‚dvakrát tolik‘, jiní si však nejsou jisti, co znamená, viz např.: „Ve večerních zprávách v relaci o cenách zeleniny hlasatel mj. tvrdil, že „okurky v ČR jsou za 10 Kč, v Německu asi za 20 Kč, to je jednou tolik než v ČR“. Podle mě to je nesmysl a podobná tvrzení lidí jen matou.“ – „Prosím Vás o správný výklad těchto dvou vět: „Firma v roce 2006 investovala 300 000 Kč. V roce 2007 investuje jednou tolik. Jakou částku investuje firma v roce 2007? Tvrdím, že 300 000 Kč, ale jsem se svým názorem úplně osamocen. Všichni v mém okolí chápou význam těch dvou vět tak, že výše investic v r. 2007 bude 600 000 Kč.“

Druhý pisatel se domnívá, že *jednou tolik* vyjadřuje totožnost. Z čistě matematického hlediska tomu tak opravdu je. Číslovka *jednou* znamená ‚jedenkrát‘. Násobíme-li kterékoli číslo (vyjma nuly) jedenkrát, výsledek se rovná onomu číslu (jedenkrát osm je osm). Podle toho by *jednou tolik* skutečně nemělo znamenat dvojnásobek určité hodnoty, ale hodnotu výchozí. Pisatel zároveň prozradil, že tento názor nikdo jiný nesdílí. Je zřejmé, že v běžné, každodenní komunikaci se *jednou tolik* opravdu používá k vyjádření dvojnásobku. Že nejde o vyjádření stejné hodnoty, napovídá v převážně většině kontext: *Abychom měli zisk, musela by jízdenka stát jednou tolik. Koupila jsem výhodně tříletému synovi boty za dvě stě korun, které dříve stály jednou tolik.* Často to, že jde o dvojnásobek, signalizují i spojky, např. srovnávací spojka *než* jakožto typický prostředek pro vyjádření rozdílu, odporovací *ale*, konfrontační *zatímco*: *V roce 2012 se půjčilo jednou tolik knih, než se prodalo. Zastupitelstvo přitom loni odsouhlasilo navýšení základního jmění na 1,224 miliardy korun, to je jednou tolik, než byl původní záměr. Nejdřív jsem chtěl obelisk, ale ten stál jednou tolik a neměl jsem na něj dost peněz. Za pomoc po natankování*

¹ Viz též M. Hrdlička, např. *Kapitoly o češtině jako jazyku nematěřském*, 2019.

nesprávného paliva zaplatíte u nás dva tisíce, zatímco v Maďarsku či Slovinsku jednou tolik.² Pokud by autoři v uvedených výpovědích chtěli vyjádřit totožnost, pak by bezesporu namísto *jednou tolik* volili výrazy *stejně tolik*, *stejná částka*, *stejně množství* atp.

Jednou tolik ve významu ‚dvakrát tolik‘ nevychází z násobení, ale z přičítání: k původnímu množství se připočítává jednou tolik, tzn. dvojnásobné množství se vyjadřuje jiným způsobem.³

Nebezpečí dvojí interpretace skrývá *jednou tolik* tehdy, předchází-li mu výraz *ještě*. Vyjděme z druhého dotazu: *Firma v roce 2006 investovala 300 000 Kč. V roce 2007 investuje jednou tolik*. Naprostá většina adresátů této informací porozumí tak, že firma investuje v r. 2007 600 000 Kč. Bude však stejná částka investována, pokud zvolíme formulaci *V roce 2007 investuje ještě jednou tolik*? Někdo může spojení *ještě jednou tolik* chápat jako ‚totéž množství ještě jednou‘, jiný ‚ještě dvojnásobek původního množství‘. Bohužel ověřit si, která z interpretací převažuje, je velmi těžké. Při pročítání dokladů z ČNK občas pomůže kontext, např. *Po dvaceti minutách totiž vedli Hlavenští rozdilem tří branek. Nakonec naložili účastníkovi třetí třídy Mělnicka ještě jednou tolik (1:6). Tomu je devět let. Takže ještě jednou tolik a bude plnoletý. Tohle a ještě něco navíc získá člen za základní roční poplatek 79 marek. Přidá-li zhruba ještě jednou tolik (celkem 139 marek ročně), získá členství nazvané ADAC-plus*. Někdy pomohou i věcné znalosti, zkušenosti: *V okolí Železné Rudy leží do 40 centimetrů sněhu, na Špičáku je to ještě jednou tolik* (těžko lze předpokládat, že by na Špičáku bylo 120 cm). *Zatím bylo přijato 915 studentů, vzít můžeme teoreticky ještě jednou tolik* (nezdá se příliš pravděpodobné, že by mohlo být přijato i 2 745 studentů). Spíš se tedy přikláníme k tomu, že autoři užívají spojení *ještě jednou tolik* ve významu ‚totéž množství ještě jednou‘. Rozhodně však na to spoléhat nelze.

Spojení *jednou tolik* je přijatelné v běžné, každodenní komunikaci. V textech odborných a v textech, ve kterých záleží na jednoznačnosti a přesnosti ve vyjadřování (např. v právnických textech), bychom měli dát přednost číselnému výrazu *dvakrát tolik* a spojení *ještě jednou tolik* nahradit formulací zcela jednoznačnou.

² Uvedené příklady viz *Český národní korpus – SYN v11* [online], cit. 8. 8. 2023.

³ Viz kol. autorů. *O češtině každodenní*. Brno: Blok, 1984, s. 155.